

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ПІДГОТОВКА АНДРАГОГІВ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

для здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти у галузі 01 «Освіта» за спеціальністю 011 «Науки про освіту»

Київ - 2019

*Рекомендовано до друку ухвалою вченої ради
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України (протокол №8 від 24 червня 2019 р.)*

Рецензенти:

Авшенюк Н.М. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Зосименко О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Підготовка андрагогів в зарубіжних країнах: навчальна програма (для здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти у галузі 01 «Освіта» за спеціальністю 011 «Науки про освіту» /Укл. професор О.І. Огієнко. – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2019. – 36 с.

У навчальній програмі розкрито актуальність, значення, мета, завдання навчальної дисципліни «Підготовка андрагогів в зарубіжних країнах», описано вимоги до знань і вмінь студентів, форми і засоби проміжного та підсумкового контролю, подано зміст навчальної дисципліни за змістовими модулями.

Призначена для викладачів, студентів педагогічних навчальних закладів, Підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, тренерів громадських організацій.

©Огієнко О.І.

©Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

АНОТАЦІЯ

Підготовка андрагогів у зарубіжних країнах – навчальна дисципліна, що займає важливе місце в системі формальної та неформальної освіти. Підготовка андрагогів у зарубіжних країнах є складовою такої галузі наукового знання як компаративістські дослідження у сфері освіти дорослих, що спрямовані на розкриття закономірностей функціонування систем неперервної освіти у різних країнах шляхом пізнання спільного й відмінного у їх розвитку. Пошуки загального і специфічного в освітніх системах різних країн, ознайомлення з міжнародним досвідом підготовки андрагогів (фахівців для системи освіти дорослих) уможлиблюють критичне осмислення й наукове тлумачення освітніх традицій у цій сфері, сприятимуть збагаченню власних національних освітніх й культурних здобутків. Знання про особливості підготовки андрагогів в інших країнах надають можливість, з урахуванням кращих вітчизняних традицій, використовувати цей досвід у сучасних умовах модернізації системи освіти дорослих в Україні, простежити генезис багатьох педагогічних теорій та концепцій.

Оскільки пріоритетним напрямом оновлення освіти дорослих є інтенсифікація освітніх процесів через впровадження інноваційних освітніх технологій, що враховують особливості дорослих учнів, характер їхньої трудової діяльності, то необхідною умовою забезпечення якості технологій в освіті дорослих є управлінська та андрагогічна компетентність професорсько-педагогічного складу та методистів. Чому й сприяє даний навчальний курс.

Навчальний курс «Підготовка андрагогів у зарубіжних країнах» передбачає ознайомлення слухачів із закономірностями світового освітнього процесу, набуття ними здатності до виокремлення загального, особливого й одиничного у розвитку освітніх систем; сприяє розширенню уявлень про тенденції сучасних підходів до організації процесу навчання дорослих; створює умови для підвищення рівня володіння організаційно-

управлінськими та андрагогічними компетенціями організаторів освітніх процесів в системі освіти дорослих.

Програма «Підготовка андрагогів у зарубіжних країнах» розроблено з урахуванням сучасних уявлень у галузі філософії освіти, теоретико-методологічних підходів та актуальних напрямків організації освіти дорослих, положень нормативних та правових актів у галузі неперервної освіти з урахуванням специфіки проектування освіти дорослих.

Головна увага під час вивчення дисципліни повинна приділятися аналізу позитивних й негативних наслідків зарубіжного досвіду у сфері освіти дорослих, що дає можливість глибше осмислити власні проблеми, підвищити ефективність діяльності вітчизняної системи освіти дорослих та використання зарубіжного досвіду стосовно розвитку системи підготовки андрагогів.

Вивчення даного курсу відіграє важливу роль у підвищенні загальної й методологічної культури тих, хто навчається, формування порівняльно-педагогічної компетентності, сприяє озброєнню новими методами досліджень, демонструє кращі традиції гуманістичної педагогіки і тим самим допомагає слухачу у його дослідницькій діяльності. Ці проблеми частково розв'язуються у процесі вивчення курсу «Підготовка андрагогів у зарубіжних країнах».

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 01 - Освіта (шифр і назва)	Вибіркові Цикл професійної підготовки	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання Порівняльна характеристика систем підготовки андрагогів однієї з розвинених країн та України (назва)	Спеціальність (<i>професійне спрямування</i>): <u>011 Науки про освіту</u>	Рік підготовки:	
		–	
Загальна кількість годин – 60		Семестр	
		–	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - самостійної роботи студента -	Освітньо-науковий ступінь: Доктор філософії	Лекції	
		12 год.	– год.
		Практичні, семінарські	
		8 год.	– год.
		Лабораторні	
		0 год.	– год.
		Самостійна робота	
		40 год.	– год.
		Консультації:	
0 год.	– год.		
Вид контролю: <i>Диференційований залік</i>			

Програма навчальної дисципліни складається з таких *змістових модулів*:

1. Теорія і практика підготовки андрагогів у зарубіжних країнах.
2. Тенденції розвитку систем підготовки андрагогів у розвинених країнах світу: глобальний та національний контексти.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування порівняльно-педагогічної компетентності науковця-дослідника у галузі загальної педагогіки та історії педагогіки, підготовка висококваліфікованого фахівця, який має високий рівень готовності до професійної діяльності у сфері науки та освіти; створення умов для особистісного та професійного самовизначення тих, хто навчається; забезпечити можливість оволодіння управлінськими та андрагогічними компетенціями, необхідними для реалізації їх функцій і рішення професійних завдань у галузі формальної та неформальної освіти дорослих.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- включити тих, хто навчається в визначення місії андрагогії в сучасному світі на основі ознайомлення з існуючими тенденціями соціокультурного розвитку;
- забезпечити освоєння теоретичних засад трансформації практик освіти дорослих на основі застосування сучасних технологій освіти дорослих;
- визначити пріоритетні напрямки трансформації процесу освіти дорослих на основі застосування сучасних технологій освіти дорослих;
- визначити ефективні управлінські механізми організації освітніх процесів в системі освіти дорослих.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є формування наступних компетентностей:

- інтегральних: здатність опанувати передові концептуальні та методологічні знання в галузі освіти дорослих, порівняльної освіти дорослих, андрагогіки і на межі предметних галузей; здатність до критичного аналізу, оцінки і синтезу нових та складних ідей у галузі

порівняльної освіти дорослих; здатність до вільного компетентного спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в певній галузі наукової та/або професійної діяльності; здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя.

- загальних: здатність до: володіння професійними мовнокомунікативними вміннями діалогового спілкування українською та англійською мовами з широкою науковою спільнотою, зокрема у межах міждисциплінарного та/або міжнародного експертного середовища, у процесі презентації матеріалів та результатів наукового дослідження у вигляді наукових статей, доповідей, мультимедійних презентацій відповідно до вимог стандартів і професійного співтовариства; застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності; уміння запроваджувати актуальні результати наукових досліджень, у тому числі і власних, у навчальний процес вищої школи;
- професійних: здатність до розробки категоріального апарату дослідження; аналізу та аргументації вибору його методологічних засад; володіння вміннями здійснення аналізу філософських та ідеологічних засад освітньої політики на наднаціональному та національному рівнях; навичками застосування синергетичного, системного, аксіологічного, феноменологічного та інших методологічних підходів до аналізу педагогічних процесів на макро-, мезо- та мікрорівні їх функціонування; навичками критичного аналізу та інтерпретації досліджень у галузі вітчизняної та зарубіжної теорії/історії освіти і педагогіки, синтезу нових ідей; до спілкування з предмету дослідження у межах міждисциплінарного та/або міжнародного експертного середовища.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
Змістовий модуль 1. Теорія і практика підготовки андрагогів у зарубіжних країнах												
Тема 1. Освіта дорослих як об'єкт компаративістських досліджень.	4	1	-	-	-	4						
Тема 2. Концептуальні засади освіти дорослих як сфери діяльності андрагога	4	1	-	-	-	2						
Тема 3. Трансформація місії освіти дорослих у розвинених країнах як передумова підготовки андрагогів	4	2	2	-	-	4						
Тема 4. Професійні компетентності фахівців-андрагогів	6	2				4						
Змістовий модуль 2. Тенденції розвитку систем підготовки андрагогів у розвинених країнах світу: глобальний та національний контексти												
Тема 5. Структура і зміст підготовки андрагогів у розвинених країнах світу	3	1	-	-	-	2						
Тема 6. Форми і методи підготовки фахівців-андрагогів для системи освіти дорослих	3	2	2	-	-	4						
Тема 7. Порівняльний аналіз моделей підготовки фахівців – андрагогів	10	2	2	-	-	4						
Тема 8. Тенденції та перспективні напрями у підготовці андрагогів у зарубіжних країнах	4	1	-	-	-	2						
ІНДЗ	16		2			14						
Усього годин	30	12	8			40						

ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Вступ

Змістовий модуль I.

Теорія і практика підготовки андрагогів у зарубіжних країнах

Тема 1. Освіта дорослих як об'єкт компаративістських досліджень.

Освіта дорослих як важлива складова неперервної освіти. Розвиток ідей освіти дорослих у ХІХ – ХХ у працях зарубіжних вчених.

Найважливіші цивілізаційні виклики, загрози і бар'єри розвитку освіти дорослих. Соціально-економічні, соціокультурні, політичні, особистісні фактори розвитку освіти дорослих.

Неперервність та відкритість освітньої практики як провідні ідеї та принципи освіти дорослих. Принципи забезпечення доступності та розвитку якості освіти дорослих. Стратегічні пріоритети неперервної освіти дорослих.

Освіта дорослих як цілеспрямований процес розвитку і виховання особистості шляхом реалізації освітніх програм і послуг; як механізм досягнення стійкого економічного розвитку, гарантія громадянського прогресу та демократичного устрою суспільного життя; як прояв відповідальності суспільства за формування людського й соціального капіталу, що відіграє винятково важливу роль у сучасному суспільстві знань, а також як унікальний соціальний інститут.

Освіта дорослих у вирішенні завдань всебічного розвитку особистості, формування гармонійно розвиненої особистості, що відрізняється духовним багатством.

Концепції розвитку освіти дорослих у зарубіжних країнах. Функції освіти дорослих. Принципи розвитку сучасної освіти дорослих в Україні та у розвинених країнах світу.

Осмислення ролі і значення світового освітнього досвіду з розвитку освіти дорослих.

Значення компаративістських досліджень у галузі освіти дорослих для теорії та практики освіти дорослих в Україні.

Тема 2. Концептуальні засади освіти дорослих як сфери діяльності андрагога

Педагогічне осмислення проблеми підготовки андрагогів у контексті розвитку освіти дорослих.

Три методологічні складові підготовки андрагогів у розвинених країнах: концепція управління знаннями як основи визначення стратегії розвитку, удосконалення і підвищення конкурентноспроможності фахівця; система андрагогічного знання та основні принципи андрагогічної взаємодії (пріоритетності самостійного навчання, сумісної діяльності, актуалізації досвіду, індивідуальний підхід з врахуванням індивідуальних особливостей, елективність навчання, рефлексивність, контекстність, актуалізації результатів навчання тощо); методологія освітнього менеджменту як оптимальне поєднання методів та засобів, що сприяє активізації інтелектуального потенціалу особистості з метою підвищення ефективності їх діяльності у різних сферах: соціальної (реалізація принципів стійкого розвитку з урахуванням людських цінностей), професійної (через створення умов для освоєння нових професійних ролей, розвиток професійної компетентності та мобільності), особистісної.

Дорослий як суб'єкт освітньої діяльності. Можливості, особливості, умови навчання дорослої людини. Взаємозв'язок навчання дорослих з особливостями психічного та особистісного розвитку дорослої людини.

Поняттєво-термінологічний апарат компаративістських досліджень у галузі освіти дорослих (освіти, неперервна освіта, формальна освіта, неформальна освіта, інформальна освіта, дорослість, доросла людина, дорослий учень, андрагогіка, андрагог)

Тема 3. Трансформація місії освіти дорослих у розвинених країнах як передумова підготовки андрагогів

Динамізм провідної ідеї освіти дорослих: від ідеї періодичної освіти дорослих до ідеї освіти впродовж життя; від непрофесійної до професійної освіти.

Динаміка функцій освіти дорослих: від компенсаторської до соціальної, економічної, політичної.

Передумови та умови розвитку освіти дорослих. Соціальні передумови розвитку освіти дорослих. Економічні передумови розвитку освіти дорослих. Технологічні передумови розвитку освіти дорослих. Правові передумови розвитку освіти дорослих. Історичний аналіз розвитку моделей, змісту, форм і методів освіти дорослих. Диференціація освіти дорослих.

Виникнення теорії андрагогіки. Андрагогічна концепція М.Ш. Ноулза.

Місія освіти дорослих - розвиток дорослої людини відповідно до викликів XXI століття.

Законодавчо-правова база, яка забезпечує функціонування освіти дорослих, механізми її багатоканального фінансування та залучення соціальних партнерів.

Освіта дорослих у сучасних зарубіжних дослідженнях як багатофункціональна, варіативна, відкрита та гнучка система, яка спрямована на задоволення освітніх потреб людини, адаптації її до змін оточуючого середовища, засвоєння нових соціальних ролей. Її складність зумовлена наявністю в ній різнорівневих та багатомірних підсистем, які мають внутрішні та зовнішні багатопланові зв'язки.

Ефективні моделі освіти дорослих Швеції, Німеччини, США, Канади, Великої Британії. Глобальні та національні тенденції освіти дорослих.

Провайдери освіти дорослих. Цільові групи освіти дорослих.

Рамкові умови (нормативні положення, фінансування освіти дорослих, статистичні дані (участь у неперервній освіті дорослих та ін.).

Стратегічні рішення Міжнародних конференції з освіти дорослих під егідою ЮНЕСКО і їх вплив на розвиток освіти дорослих в світі. Європейська асоціація освіти дорослих: напрями діяльності, проекти і програми.

Національні асоціації освіти дорослих у контексті розвитку освіти дорослих зарубіжних країн: організаційні основи і напрями діяльності.

Тема 4. Професійні компетентності фахівців-андрагогів

Андрогог — фахівець у галузі навчальної, виховної, реабілітаційної, інформаційно-орієнтувальної й організаційної роботи з дорослими.

Професійні ролі андрогога: тьютор, фасилітатор, модератор та ін.

Посадові обов'язки андрогога: організація й реалізація навчання дорослих з урахуванням соціальних, психологічних, життєвих особливостей; проведення науково-дослідницької роботи з проблем освіти дорослих, консультативної роботи з дорослими з питань виробничої, навчальної, соціальної роботи й особистого життя.

Можливості кар'єрного росту андрогога.

Суть діяльності андрогога: розвиток здібностей і вмінь дорослої людини, що дозволять їй повною мірою розвинути й утвердити свою самобутність, самостійність, реалізувати себе в сучасному соціумі.

Соціальне значення діяльності андрогога: співучасть у формуванні особистості, яка здатна до зміни своїх соціальних і професійних ролей завдяки отриманим новим знанням, набутим практикам самопізнання, самоконтролю й самовдосконалення.

Компетентнісний підхід як шлях до підвищення ефективності професійної підготовки фахівців освіти дорослих.

Компетентності фахівця-андрагога: загальні (general), предметні (subject) та галузеві компетентності (field competency). Ключові компетентності фахівця-андрагога за Д. Прет. Підхід «планування від

досягнутого» (backward course design) або результативно-орієнтований підхід.

Складові системи підготовки педагогів для освіти дорослих за Дж. Хеншке.

Етапи андрагогічної діяльності андрагога: визначення реальної проблеми, для вирішення якої необхідне навчання (загальна освіта, професійні навички, здоров'я, сімейне життя, суспільне життя, дозвілля, розвиток особистості); діагностика того, хто навчається (визначення освітніх потреб, виходячи з рівня життєвого досвіду, психофізіологічних особливостей та ін.); планування процесу навчання (мета, цілі, форми, методи навчання, критерії, форми, методи оцінювання досягнень); створення умов реалізації процесу навчання (створення позитивного освітнього середовища); реалізація процесу навчання; оцінювання процесу й результатів навчання; корекція процесу навчання.

Змістовий модуль II.

Теорія і практика підготовки андрагогів у зарубіжних країнах

Тема 5. Структура і зміст підготовки андрагогів у розвинених країнах світу

Гнучкість, багаторівневність, диверсифікаційність структур освіти дорослих, розгалуженість мережі навчальних закладів з освіти дорослих у зарубіжних країнах.

Структурні особливості підготовки фахівців-андрагогів в університетах.

Освітньо-кваліфікаційні рівні та наукові ступені в галузі освіти дорослих.

Організація діяльності інституцій освіти дорослих у в країнах зарубіжжя.

Вплив глобалізаційних процесів на генезу концепцій змісту світової системи освіти дорослих.

Андрагогіка як наукова основа підготовки фахівців-андрагогів.

Зміст професійної підготовки андрагогів. Зміст освіти як засіб самореалізації особистості дорослої людини. Принципи формування змісту освіти дорослих у зарубіжних країнах.

Навчальні програми, їх структура, різноманітність і особливості. Класифікація програм підготовки фахівців-андрагогів. Випереджальний характер навчальних програм для дорослих, їх гнучкість, відповідність змісту потребам та інтересам людини, впровадження інформаційних технологій та формування єдиного інформаційно-освітнього простору.

Тема 6. Форми і методи підготовки фахівців-андрагогів для системи освіти дорослих

Множинності поглядів на навчання дорослих, які враховують різноманітність педагогів, слухачів, змісту, контексту, ідеалів та цілей.

Порівняльна характеристика андрагогічної і педагогічної моделей навчання (спрямованість, мета, завдання, позиції суб'єктів освітнього процесу, зміст, форми, методи навчання, вимоги до компетентності андрагога).

Принципи навчання майбутніх андрагогів..

Процес навчання з досвіду за Д. Колбом.

Теоретико-методологічні засади технологій освіти дорослих. Сутність поняття «технологія». Структура технології. Типологія технологій за відповідністю типу освіти (технології формального, неформального, підтримки інформальної освіти).

Характеристика технологій освіти дорослих. Інтерактивні технології навчання дорослих. Технологія проблемного навчання. Кейс-технології. Технологія проектного навчання. Технологія рефлексивного навчання. Технологія контекстного навчання. Технологія розвитку критичного

мислення. Технологія проблемного навчання. Модульні технології навчання. Тренінгові технології. Дослідницькі технології. Мультимедійні технології. Технологія дистанційного навчання.

Пріоритетні напрямки трансформації процесу навчання дорослих на основі використання сучасних технологій освіти дорослих.

Методи навчання дорослих на основі проблемно-рефлексивного підходу, що сприяє розвитку критичного мислення та встановленню суб'єкт-суб'єктних відносин між фахівцем-андрагогом та дорослим. Використання ефективних методів навчання для встановлення суб'єкт-суб'єктних, тобто партнерських відносин, у контексті ефективної підготовки фахівців-андрагогів.

Оцінювання програм підготовки андрагогів у зарубіжних країнах.

Тема 7. Порівняльний аналіз моделей підготовки фахівців – андрагогів

Характеристика професійної діяльності фахівців-андрагогів у зарубіжних країнах. Їх ролі і функції.

Порівняльний аналіз професійної підготовки андрагогів у країнах Європи і США.

Магістерська освіта як актуальний напрямок підготовки педагогічного персоналу для системи освіти дорослих у країнах Європи і США. Форми, методи, технології підготовки викладачів для галузі освіти дорослих у розвинених країнах світу.

Тема 8. Тенденції та перспективні напрями у підготовці андрагогів у зарубіжних країнах

Тенденції розвитку системи підготовки андрагогів США. Тенденції розвитку системи підготовки андрагогів Великобританії. Тенденції розвитку системи підготовки андрагогів Франції. Тенденції розвитку системи підготовки андрагогів скандинавських країн. Тенденції розвитку системи

підготовки андрагогів Польщі. Тенденції розвитку системи підготовки андрагогів України. Класифікація тенденцій розвитку освіти дорослих: тенденції європейського виміру (мегатенденції) – глобалізація, інтернаціоналізація, європеїзація, інформатизація; тенденції соціально-економічного виміру; тенденції соціокультурного виміру; тенденції функціонального виміру. Тенденції розвитку систем підготовки андрагогів у розвинених країнах світу. Перспективні напрямки розвитку систем підготовки андрагогів у розвинених країнах світу. Можливості використання інноваційних ідей зарубіжного досвіду стосовно підготовки андрагогів на вітчизняному освітньому просторі.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточний контроль								ІНДЗ	Самост. робота	Сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	22	30	100
6	6	6	6	6	6	6	6			

T1, T2 ... T 8 – теми модулів

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 - 89	B	добре	
74 - 81	C		
64 - 73	D	задовільно	
60 - 63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

КРИТЕРІЇ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення навчальної дисципліни науковець-дослідник повинен **знати:**

- теоретико-методологічні засади компаративістських досліджень у галузі освіти дорослих;
- теоретичні та технологічні засади освітніх змін у галузі освіти дорослих у глобальному та регіональному контекстах;
- чинники (суспільно-політичні, суспільно-економічні, науково-технологічні, культурно-історичні) розвитку освіти дорослих у міжнародному контексті;
- організаційно-змістові особливості розвитку і функціонування зарубіжних систем освіти дорослих;
- психолого-педагогічні особливості дорослої людини як суб'єкту навчання;
- організаційні, змістовно-процесуальні засади навчання дорослих;
- специфіку і основні напрями професійної діяльності фахівця-андрагога.

вміти:

- здійснювати критичний аналіз та оцінку сучасних наукових досягнень у компаративістських дослідженнях у галузі освіти дорослих;
- генерувати нові ідеї при вирішенні дослідницьких завдань, у тому числі в міждисциплінарних галузях;
- здійснювати пошук, оброблення, аналіз і контекстуалізацію значного обсягу наукової інформації з різних джерел, інтерпретацію результатів порівняльно-педагогічних досліджень;
- орієнтуватися в інформаційних та Internet-джерелах з проблем порівняльної освіти дорослих, працювати з бібліотечними фондами, критично ставитись до отриманої інформації;

- володіти комп'ютерною та інформаційною культурою, усвідомлювати цінності суб'єктивної позиції в інформаційному просторі;
- володіти сучасною методологією, методикою та методами наукового компаративістського дослідження у галузі освіти дорослих, зокрема з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій;
- аналізувати, порівнювати та зіставляти явища та процеси, що відбуваються в освіті дорослих різних країн, геополітичних регіонів та у світі в цілому;
- аналізувати причинно-наслідкові зв'язки розвитку освітніх процесів, різницю між освітніми явищами, що мають універсальний, особливий та одиничний характер;
- оцінювати вплив суспільно-політичних, суспільно-економічних, науково-технічних та культурно-історичних чинників на розвиток систем освіти дорослих європейського регіону в цілому та України зокрема;
- проектувати і реалізовувати на основі андрагогічного підходу індивідуальну наукову траєкторію, застосовувати принципи наукової самоорганізації, власного дослідницького стилю;
- працювати у науковій групі, дотримуючись принципів навчання дорослих;
- реалізовувати на практиці принципи діяльності андрагога.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік

Засоби діагностики успішності навчання: виконання індивідуального науково-дослідні завдання «Порівняльна характеристика систем освіти дорослих однієї з розвинених країн та України»:

1. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів США та України.
2. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Великої Британії та України.
3. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Польщі та України.

4. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Канади та України.
5. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Німеччини та України.
6. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Фінляндії та України.
7. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Італії та України.
8. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Греції та України.
9. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Франції та України.
10. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Австралії та України.
11. Порівняльна характеристика тенденцій розвитку систем підготовки андрагогів Швеції та України.

Перелік контрольних питань

1. Освіта дорослих як важлива складова неперервної освіти.
2. Розвиток ідей освіти дорослих у XIX – XX у працях зарубіжних вчених. Найважливіші цивілізаційні виклики, загрози і бар'єри розвитку освіти дорослих.
3. Концепції розвитку освіти дорослих у зарубіжних країнах.
4. Принципи розвитку сучасної освіти дорослих в Україні та у розвинених країнах світу.
5. Порівняльні дослідження у галузі освіти дорослих: цілі, предмет і завдання. Поняттєво-термінологічний апарат компаративістських досліджень у галузі освіти дорослих.
6. Основні етапи розвитку порівняльної педагогіки як галузі знань і науки у контексті досліджень проблем освіти дорослих.

7. Періодизація розвитку порівняльних досліджень в освіті дорослих
8. Глобальні тенденції розвитку компаративістських досліджень у галузі освіти дорослих.
9. Євроінтеграційні тенденції у розвитку компаративістських досліджень у галузі освіти дорослих.
10. Значення компаративістських досліджень у галузі освіти дорослих для теорії та практики освіти дорослих в Україні.
11. Методологічні підходи порівняльних досліджень у галузі освіти дорослих.
12. Структура порівняльних досліджень у галузі освіти дорослих.
13. Методологічні стандарти порівняльних досліджень.
14. Методи дослідження порівняльної освіти дорослих.
15. Джерельна база порівняльних досліджень у галузі освіти дорослих.
16. Провідні міжнародні міжурядові і неурядові організації та фонди освітнього спрямування у галузі освіти дорослих.
17. Основні напрями політики Європейського Союзу у галузі освіти дорослих.
18. значення ЮНЕСКО і Рада Європи у розвитку освіти дорослих у міжнародному співтоваристві.
19. Міжнародних конференції з освіти дорослих під егідою ЮНЕСКО і їх вплив на розвиток освіти дорослих в світі.
20. Європейська асоціація освіти дорослих.
21. Трансформація місії та функцій освіти дорослих у розвинених країнах світу.
22. диверсифікаційність структур освіти дорослих.
23. Випереджальний характер навчальних програм для дорослих.
24. Характеристика професійної діяльності фахівців-андрагогів у зарубіжних країнах.
25. Порівняльний аналіз професійної підготовки андрагогів у країнах Європи і США.

26. Форми, методи, технології підготовки викладачів для галузі освіти дорослих.
27. Тенденції розвитку системи освіти дорослих США.
28. Тенденції розвитку системи освіти дорослих Великобританії.
29. Тенденції розвитку системи освіти дорослих Франції.
30. Тенденції розвитку системи освіти дорослих скандинавських країн.
31. Тенденції розвитку системи освіти дорослих Польщі.
32. Тенденції розвитку системи освіти дорослих України.
33. Спільне і відмінне у тенденціях розвитку освіти дорослих розвинених країн.
34. Перспективні напрями розвитку освіти дорослих у глобальному та локальному вимірах.
35. Можливості використання інноваційних ідей зарубіжного досвіду у галузі порівняльної освіти дорослих у вітчизняному освітньому просторі.

Питання для самостійної роботи

1. Сучасні тенденції та пріоритети розвитку освіти дорослих.
2. Андрагогічні принципи організації навчання дорослих.
3. Акмеологічні моделі управління індивідуально-особистісним розвитком дорослого.
4. Завдання і засоби управління розвитком освіти дорослих.
5. Активні методи навчання як засіб модернізації процесу освіти дорослих.
6. Алгоритм експертизи програм управління лічносно-професійним розвитком дорослих.
7. Функції освіти дорослих, диференціація змісту і форм організації освіти дорослих.
8. Інноваційний освітній процес, способи його організації.
9. Розвиваючі можливості навчального процесу, організованого в інтерактивних технологіях освіти дорослих.

10. Можливості компетентнісного підходу в підвищенні якості освіти дорослих.
11. Характеристика освітнього процесу, що забезпечує реалізацію пізнавальних потреб дорослих.
12. Основні функції активних методів навчання в процесі освіти дорослих.
13. Проектування навчально-методичних комплексів навчання дорослих.
14. Сутнісні характеристики технологій навчання дорослих.
15. Процедура структурування діяльнісного змісту і відбору активних методів навчання в процесі проектування технологій навчання дорослих.
16. Критерії оцінки проектів технологій навчання дорослих.
17. Критерії оцінки компетентності авторів проектів технологій навчання дорослих.
18. Характеристика змісту поняття «освітня культура».
19. Шляхи та засоби формування освітньої культури.
20. Відмінність змісту понять «освітня культура» і «освітня екосистема».
21. Відмінності між електронним і мобільним освітою.
22. Психологічні складності електронної комунікації.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Методичне забезпечення

1. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка: навчальний посібник. – К.: ДАКККіМ, 2008. – 291 с.
2. Вульфсон Б. Л. Стратегія розвитку образования на Западе на порогі ХХІ века. – М.: Изд-во УРАО, 1999. – 208 с.
3. Галус О. М. Порівняльна педагогіка: [навч. посіб.] / О. М. Галус, Л. М. Шапошнікова. – К.: Вища шк., 2006. – 215 с.
4. Лук'янова Л. Б. Підготовка педагогічного персоналу для роботи з дорослими: теоретичний і методичний аспекти: монографія /Л. Б. Лук'янова. – К., 265 с.
5. Практикум з порівняльної педагогіки: навч.-метод. посібник / укл. Сбруєва А. А., Бойченко М. А., Чистякова І. А. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 92 с.
6. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / уряд. І. М. Богданова, Н. І. Дідусь, З. Н. Курлянд, М. Ф. Ломонова та ін. – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2000. – 164 с.
7. Огієнко О. І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: монографія / О. І. Огієнко. – Суми: Еллада, 2008. – 444 с.
8. Огієнко О. І. Професійна підготовка фахівців у галузі освіти дорослих: американський досвід /О. І. Огієнко, О. Ю. Чугай. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 224 с.
9. Огієнко О. І. Андрагогічна модель навчання: американський контекст: монографія / О. І. Огієнко, І. М. Литовченко. – К.: Центр учебної літератури, 2014. – 234 с.
10. Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практикб монографія / О. Аніщенко, О. Баніт, О. Василенко, О. Волярська, Н. Дорошенко, С. Зінченко, Л. Сігаєва. – К., 354 с.
11. Сбруєва А. А. Глобальні та регіональні тенденції розвитку вищої освіти в

- умовах побудови суспільства знань / А. А. Сбруєва. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. – 80 с.
12. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: навч. пос. / А. А. Сбруєва. – Суми: Університетська книга, 2013. – 300 с.
 13. Литовченко І. М. Андрагогічна модель навчання М. Ноулза в дії: методичні рекомендації / Литовченко І. М. – К.: КПІ, 2011. – 40 с.
 14. Митина А.М. Дополнительное образование взрослых за рубежом: концептуальное становление и развитие / А. М. Митина. – М.: Наука. – 2004. – 303 с.
 15. Порівняльно-педагогічні дослідження у галузі освіти дорослих як перспективний напрямок розвитку педагогічної компаративістики / Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів: хрестоматія /авторський колектив. – К.: Педагогічна думка, 2015. – С. 115–123.
 16. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади / [авт. кол. Л.Б. Лук'янова, Л.Є. Сігаєва, О.В. Аніщенко та ін.]. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 272 с.
 17. Освіта дорослих: професійний розвиток особистості: навч.-метод. посіб. – К.: Грамота, 2012. – 160 с.
 18. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка: навч. пос. / А. А. Сбруєва. – Суми: Університетська книга, 2013. – 300 с.
 19. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник / Сисоєва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
 20. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. / Марія Миронівна Чепіль. – К.: Академвидав, 2014. – 215 с.
 21. Altbach P.G., Kelly G.P. New Approaches to Comparative Education / P.G. Altbach, G.P. Kelly. – Chicago and London: The University of Chicago Press, 1986. – 342 p.

22. Arnove R.F. Comparative education: the dialectic of the global and the local / Robert F. Arnove, Carlos Alberto Torres; 3th ed. – London: Rowman & Littlefield, 2007. – 419 p.
23. Harris W.J.A. Comparative Adult Education: Practice, Purpose and Theory / W.J.A. Harris. – Michigan: Addison-Wesley Longman Limited, 1980. – 198 p.
24. Maydl P. Adult education in Europe: Methodological framework for comparative studies / P. Maydl; 2nd ed. – Prague: European Centre for Leisure and Education, 2003. – 187 p.
25. Noah H.J. Doing Comparative Education: Decades of Collaboration / H.J. Noah, M.A. Eckstein. – Hong Kong: Comparative Education Research Center, 1998. – 420 p.
26. Phillip D. Comparative and International Education: An Introduction to Theory, Method and Practice / David Phillip, Michele Schweisfurth. – London: Continuum, 2008. – 181 p.
27. Reischmann J. Comparative adult education 2008: experiences and examples / Jost Reischmann, Michal Bron. – Berlin: ISCAE, 2008. – 282 p.
28. Knowles M.S. The modern practice of adult education: from pedagogy to andragogy / Malcolm Shepherd Knowles. – London: Cambridge Book Company, 1980. – 400 p.
29. Wilson A. L. Handbook of adult and continuing education / A. L. Wilson, E. R. Hayes. – San Francisco: Jossey-Bass, 2000. – XXVI, 735 p.

Базова література

1. Бідюк Н. М. Професійне навчання безробітних у США: теорія і практика: [монографія] /за ред. Н.Г. Ничкало. – Хмельницький: ХмЦНТЕІ, 2009. – 542 с.
2. Вершловский С. Г. Непрерывное образование: историко-теоретический анализ феномена: монография / С. Г. Вершловский - СПб.: СПбАППО. – 2008. – 151 с.

3. Онушкин В. Г. Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии / В. Г. Онушкин, Е. И. Огарев. – СПб.; Воронеж: ИОВРАО, 1995. – 232 с.
4. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах: монографія / О.І. Огієнко – Суми: Еллада, 2008. – 444 с.
5. Огієнко О.І. Методологічні орієнтири порівняльної педагогіки в умовах глобалізації / Олена Огієнко // Освіта для сучасності: зб. наук. пр.: у 2 т. – Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – Т.2. – С. 359–367.
6. Професійне навчання дорослого населення: теоретико-методологічні засади: [монографія] / авт. кол.: Ничкало Н.Г., Радкевич В.О., Щербак О.І., Дорошенко Н.І., Василенко О.В., Скульська В.Є. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 266 с.
7. Сбруєва А.А. Глобальні та регіональні тенденції розвитку вищої освіти в умовах побудови суспільства знань / А.А. Сбруєва. – Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2008. – 80 с.
8. Сігаєва Л.Є. Розвиток освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.: монографія / за ред. С.О. Сисоєвої / Л.Є. Сігаєва / АПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. – К.: П/П "ЕКМО". – 2010. – 420 с.
9. Blossfeld H-P. Adult Learning in Modern Societies An International Comparison from a Life-course Perspective / Hans-Peter Blossfeld, Elina Kilpi-Jakonen, Daniela Vono de Vilhena, Sandra Buchholz. – eduLIFE Lifelong Learning, 2014. – 416 p.
10. Charters A. Comparative Adult Education. State of the Art with Annotated Resource Guide / Charters Alexander. N., Siddiqui Dilnawaz A. – Vancouver: Centre for Continuing Education, 1989.
11. Cookson, Peter. S., A Comprehensive Analytical Scheme for Comparative Adult Education / Cookson, Peter. S. – Penn State University, 1994.

12. Discourse formation in comparative education (Komparatistische Bibliothek. Comparative Studies Series. Bibliotheque D'etudes Comparatives) / Ed. by J. Schriewer. – Peter Lang GmbH; 4th Revised edition, 2011. – 366 p.
13. Hans N. Comparative Education: A Study of Educational Factors and Traditions / N. Hans. 3rd edition. London: Routledge and K. Paul, 1949. – 334 p.
14. Havwood P. Bibliography of Comparative Adult Education: A Source Book / von Peter Havwood. – Spiralbindung, 1981. – 210 p.
15. Noah H. J. Doing comparative education: Three decades of collaboration. – Hong Kong University, Comparative Education Research Centre, 1998. – 356 p.
16. Robinsohn, S. B. Comparative education: A basic approach. (H. Robinsohn, Ed.) Jerusalem: Magnes Press, 1994. – 254 p.
17. International Encyclopaedia of Adult Education and Training / ed. Albert Tuijnman. [2nd ed.] – Oxford: Pergamon Press Ltd, 1996 – 960 p.
18. Jarvis P. International Dictionary of Adult and Continuing Education / Peter Jarvis; 2 ed. – London: Taylor & Francis, 2007. – 202 p.
19. Kasworm C., Rose A. and Ross-Gordon J. (2010, ed.): Handbook of Adult and Continuing Education. – Sage Publications, Thousand Oaks. CA. – pp. 25–34.
20. Kidd J. R. Comparative adult education: The first decade / J. R. Kidd / In C. Bennett, J. R. Kidd & J. Kitlieh (Eds.) Comparative studies in adult education: An anthology. – Syracuse, NY: Syracuse University, 1975. – P. 5–24.
21. Knoll J.H. Development and Fundamental Principles of International and Comparative Adult Education Research / J.H. Knoll // Adult Education and Development. – 2000. – № 54. – P. 29–41.
22. Knox A. Comparing Adult Education in the United States and Other Countries [Электронный ресурс] / Alan Knox. – Режим доступа: http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2014/nevelestudomany_2014_1_6-19.pdf

23. Oni C. S. Comparative Adult Education: The Nature and Approaches / C.S. Oni // African Jnr. of information technology. – 1998. – Vol. 4. – № 1. – P. 11–23.
24. Reischmann J. International and Comparative Adult Education: A German Perspective / Jost Reischmann // Journal of Lifelong Learning. – 2004. – Vol. 13. – P. 19–38.
25. Schriewer J. Theories and methods in comparative education / J. Schriewer, B. Holmes; 3rd ed. – Frankfurt: Peter Lang, 2000. – 340 p.
26. World Trends in Adult Education Research: Report on the International Seminar on World Trends in Adult Education Research, Montréal, Canada, September 06-09, 1994 / ed. by Werner Mauch. – Hamburg, Germany: UNESCO Institute for Education. – 282 p.

Додаткова література

1. Аніщенко О. В. Технології навчання дорослих / О. В. Аніщенко // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – 2014. – Т. 3. – № 54. – С. 363 – 366.
2. Андрущенко В. П. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2013. – № 4. – С. 5–9.
3. Архипова С. П. Основи андрагогіки: навч. посіб. / С. П. Архипова. – Черкаси: ЧДУ, 2002. – 119 с.
4. Бабушко С. Р. Особливості навчальної діяльності учителя дорослих у побудові суб'єкт-суб'єктних відносин у внутрішньо фірмовому навчанні / С. Р. Бабушко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – № 33. – Ужгород: УНУ, 2014. – С. 20 – 23.
5. Бессарабова И. С. Анализ современных подходов к педагогической подготовке специалистов в США / И. С. Бессарабова // Современные наукоемкие технологии. – 2008. – № 7. – С. 51 – 52.

6. Бідюк Н. М. Ключові професійно-педагогічні компетентності андрагогів у США / Н. М. Бідюк // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2011. – Вип. № 3(1). – С.223 – 230.
7. Бідюк Н. М. Професійне навчання безробітних у США: теорія і практика: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало; Наталя Бідюк. – Хмельницький: ХМЦНТЕІ, 2009. – 542 с.
8. Бідюк Н. М. Специфіка підготовки педагогічного персоналу для роботи з дорослими у США [Текст] / Н. М. Бідюк // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – №1. – С. 107 – 115.
9. Бирюкова Н. А. Основные этапы развития американской системы образования взрослых в XX веке / Н.А. Бирюкова // Казан. пед. журнал. – 2009. – № 1. – С. 119–125.
10. Борисова М. В. Розвиток освіти дорослих у Канаді : дис. .. канд. пед. наук : 13.00.01 / Борисова Марина Вікторівна – Горлівка, 2012. – 252 с.
11. Вавилова Л. Н. Формирование андрагогической компетентности методиста в процессе повышения квалификации: автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. пед. наук: 13.00.08 / Л. Н. Вавилова; Кузбасский региональный ин-т развития проф. обр. – Кемерово, 2005. – 25 с.
12. Давидова В. Д. Неформальна освіта дорослих у навчальних гуртках Швеції: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Давидова Валентина Дмитрівна; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2008. – 20 с.
13. Дернова М. Г. Моделі самокерованого навчання в освіті дорослих / М. Г. Дернова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2013. – Вип. 7. – С. 52– 65.
14. Десятов Т. М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина XX століття): монографія / Десятов Т. М. – К. : АртЕк, 2005. – 472 с.
15. Жданов А. В. Подготовка специалистов для сферы образования взрослых в современной Европе: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 /Жданов Алексей Валерьевич; РГПУ имени А.И. Герцена. – СПб, 2014. – 25 с.

16. Жданов А. В. Подготовка специалистов для сферы образования взрослых в соответствии с ценностями открытого общества / А. В. Жданов // Человек и образование. – СПб.: ФГНУ ИПООВ РАО, 2012. – №4. – С. 107 – 111.
17. Змеёв С. И. Андрагогика: основы теории, истории и технологии обучения взрослых / Сергей Иванович Змеёв. – М: ПЕР СЭ, 2007. – 272 с.
18. Змеёв С. И. Проблемы формирования и развития андрагогических компетенций персонала службы занятости / С. И. Змеёв // Андрагогічні підходи у професійному навчанні безробітних. – К: ІПК ДСЗУ, 2013. – С. 5 – 16.
19. Комар О. С. Розвиток освіти дорослих у Франції: автореф. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.01- загальна педагогіка та історія педагогіки / Комар Олена Станіславівна; Уман. держ. пед. ун-т імені П. Тичини. – Умань: Науковий світ, 2015 – 20 с.
20. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
21. Коваленко С. М. Тенденції розвитку освіти дорослих в Англії (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Коваленко Світлана Миколаївна; СумДПУ імені А. С. Макаренка. – Суми, 2005. – 235 с.
22. Кошель Н. Н. Модельная программа подготовки андрагогов / Н.Н. Кошель [и др.]. – Минск : АПО, 2011. – 314 с.
23. Литовченко І. М. Підготовка андрагогічного персоналу: американський досвід / І. М. Литовченко // Міждисциплінарність як методологія гуманітарних наук: мова, освіта, культура: міжнар. наук.-практ. конф., 26–27 квіт. 2012 р.: тези доп. – Умань, 2012. – Ч. II. – С. 115–118.
24. Огієнко О.І. Концептуальні засади розвитку скандинавської системи освіти дорослих / Огієнко О.І. // Я-концепція академіка Неллі Ничкало у вимірі професійного розвитку особистості: зб. наук. праць / [редкол.:

- І.А. Зязюн (голова), О.М. Отич та ін.; упоряд.: О.М. Отич, О.М. Боровік; Національна академія педагогічних наук України; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2014. – С. 145 – 153.
25. Постригач Н.О. Розвиток освіти дорослих у Італійській республіці / Н.О. Постригач // Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз: зб. наук. ст. методолог. Семінару, 17 березня 2010 р.: у 2 ч. за ред. В.І. Лугового, Н.Г. Ничкало. – Ч.2. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 168 с. – С. 127–130.
26. Тикушина И. А. Сравнительный анализ подготовки преподавателей дополнительного образования взрослых в Великобритании и США / И.А. Тикушина // Известия Росс. гос. пед. ун-та им. А. И. Герцена. – 2011. – №5. – С. 304–310.
27. Altbach P. G. Trends in Comparative Education / P. G. Altbach // Comparative Education Review. – 1991. – Vol. 35. – № 3. – P. 491–507.
28. Bray M. Comparative Education in the Era of Globalisation: evolution, missions and roles / M. Bray // Policy Futures in Education, 2003. – Vol. 1. – № 2. – P. 209–224.
29. Bennett C., Kidd J. and Kulich J. Comparative studies in adult education: An anthology. – Syracuse, NY: Syracuse University Publications in Continuing Education, 1975. – 257 с.
30. Brickman W.W. Prehistory of comparative education to the end of the eighteenth century / W.W. Brickman // Comparative education review. – 1966. – Vol.10, №.1. – P. 30–47.
31. Bischoff L. J. Adult Psychology / Ledford J Bischoff. – New York: Harper and Row, 1969. – X, 310 p.
32. Boyd R. D. Redefining the discipline of adult education / R. D. Boyd, J. W. Apps. — San Francisco: Jossey-Bass, 1980. – xviii, 219 p.
33. Brookfield S. D. Understanding and facilitating adult learning / Stephen D. Brookfield. – San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1986. – xxiv, 375 p.

34. Brunner E. An Overview of adult education research / Edmund Brunner. – Washington: Adult Education Association of the U.S.A., 1959. – 275 p.
35. Charters A. N. Papers on comparative adult education / A.N. Charters, B.B. Cassara. – Syracuse, NY: The Coalition of Adult Education Organization, Syracuse University and University of the District of Columbia, 1989. – 215 p.
36. Charters A.N. Comparative Studies in Adult Education – A Review / A. N. Charters/ Presented at the VIIIth World Congress of Comparative Education Prague, Czechoslovakia. – NY. : Syracuse University, 1992. – 23 p.
37. Houle C. O. The literature of adult education: A bibliographic essay / Cyril Orvin Houle. – San Francisco: Jossey-Bass, 1992. – xix, 441 p.
38. Jónasson, J.T. Nordic Adult Education Compared: Findings and Interpretation / J.T. Jónasson and A. Tuijnman // Golden Riches. Nordic Adult Learning. – 2001. – № 2. – P. 6–11.
39. Jonasson J.T. The Nordic model of adult education: Issues for discussion / J.T.Jonasson, A. Tuijnman. // In Tuijnman A., Hellström Z. Curious Minds. Nordic adult education compared. - Copenhagen: TemaNord & Nordic Council of Ministers, 2001. – P. 116–128.
40. Kelly T. A. History of Adult Education in Great Britain / T.A. Kelly; 3rd ed. – Liverpool: Liverpool University Press, 1992. – 425 p.
41. King E. A Century of Evolution in Comparative Studies / Edmung King // Comparative Education. – 2000. –Vol. 36. – No. 3. – pp. 267– 277.
42. Knowles M. S. Handbook of adult education in the United States / Malcolm Shepherd Knowles. – Chicago: Adult Education Association of the USA, 1960. – XV, 624 p.
43. Liveright A. A. and Haygood Norween. The Exeter papers: Report of the first international conference on the comparative study of adult education. – Boston: Center for the Study of Liberal Education for Adults, CSLEA Reports, 1968. – 147 p.

44. Maydl P. et al. Adult education in Europe – methodological framework for comparative studies, part 1. Also series of country case studies. – Prague, Czechoslovakia: European Centre for Leisure and Recreation, 1983.
45. OECD: Reviews of National Policies for Education. Lifelong Learning in Norway. – Paris: OECD, 2002. – 221 p.
46. OECD: Thematic Review on Adult Learning: Denmark. Background Report. – Paris: OECD. – 2001. – 86 p.
47. OECD: Thematic Review on Adult Learning: Norway. Background Report. – Paris: OECD. – 2001. – 77 p.
48. OECD: Thematic Review on Adult Learning: Sweden. Background Report. – Paris: OECD. – 2001. – 62 p.
49. OECD: Thematic Review on Adult Learning: Spain. Country Note [Electronic resource]. – Paris: OECD. – 2003. – 52 p. – Режим доступа: <https://www.oecd.org/spain/17011202.pdf>.
50. OECD: Thematic Review on Adult Learning: Portugal. Country Note [Electronic resource]. – Paris: OECD. – 2001. – 65 p. <https://www.oecd.org/portugal/31784857.pdf>.
51. Peers R. Adult education: A comparative study / Robert Peers. – New York: Humanities Press, 1958. – 365 p.
52. Peters J. M. Adult education: evolution and achievements in a developing field of study / J. M. Peters, P. Jarvis. – San Francisco: Jossey-Bass, 1991. – 491 p.
53. Rubenson K. Adult Education Policy in Sweden, 1967–1991: from recurrent education to lifelong learning / K. Rubenson // Policy Studies Review. – 1994. – Vol. 13. – № 3–4. – P. 367–390.
54. Titmus Colin J. (Ed.), Lifelong Education of Adults. An International Handbook. – PERGAMON PRESS: Oxford 1989. – 64 p.
55. UNESCO: Fifth International Conference on Adult Education, Hamburg, Germany, 14-18 July 1997. Final Report. Paris: UNESCO, 1997. – 18 p.
56. UNESCO: International Conference on Adult Education; 3rd. – Tokyo, 1972. Final Report. – Paris: UNESCO, 1972. – 111 p.

57. UNESCO: International Conference on Adult Education; 4th. – Paris, 1985. Final Report. – Paris: UNESCO, 1985. – 137 p.
58. UNESCO Institute for Education. Adult Education. The Hamburg Declaration. The Agenda for the Future. – Hamburg: UIE, 1997. – 17 p.
59. Unesco's General Conference (20th session, 1978). – Paris: UNESCO, 1978. – 50 p.
60. UNESCO: Second World Conference on Adult Education, Montreal, Canada, 21-31 August 1960. Final report. – Paris: UNESCO, 1963. – 42 p.
61. UNESCO: Summary Report of the International Conference on Adult Education, Elsinore. Denmark, 19-25 June, 1949. – Paris: UNESCO, 1949. – 44 p.
62. Whitelock D. Adult Education in Australia / Derek Whitelock. – N.Y.; Pergamon Press, 1970. – 288 p.
63. Wilson A. L. Handbook of adult and continuing education / A. L. Wilson, E. R. Hayes. – San Francisco: Jossey-Bass, 2000. – XXVI, 735 p.
64. Thompson M. Adult Education in a Technological Society / Melody Thompson // Journal of Lifelong Learning. – 2011. – Vol. 20. – P. 51–71.
65. Wagner D. A. New Technologies for Literacy and Adult Education: A Global Perspective / Daniel Wagner, Robert Kozma. - Paris :UNESCO, 2005. – 114

Інформаційні ресурси

1. Інформаційний сайт мережі освітньої інформації ЄС EURYDICE: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/eurydice/EuryCountry>.
2. Інформаційний сайт Міжнародного бюро освіти ЮНЕСКО: <http://www.ibe.unesco.org/countries/countrydossiers.htm>.
3. Інформаційний сайт Союзу європейських студентських спілок (ESU – Europeans Students' Union): <http://www.esib.org>.
4. Інформаційний сайт Європейського центру вищої освіти CEPES: <http://www.cepes.ro>.

5. Інформація про системи освіти країн – членів ЄС на сайті інформаційної мережі EURYDICE: <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/eurydice/EuryCountry>.
6. Інформація про системи освіти країн – членів Міжнародного бюро освіти ЮНЕСКО на сайті інформаційної мережі ІВЕ: <http://www.ibe.unesco.org/countries/countrydossiers.htm>.
7. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України: <http://www.mon.gov.ua>.
8. The Directorate General for education and culture of the European Commission: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm
9. Інформаційний сайт CEDEFOP: <http://www.cedefop.europa.eu/en>
10. Інформаційний сайт Comparative Analysis of Regional Policies for Adult Learning: <http://www.regionalproject.eu/>
11. Інформаційний сайт Electronic Platform for Adult Learning in Europe (EPALE): <https://ec.europa.eu/epale/>
12. Інформаційний сайт European Association for the Education of Adults (EAEA): <http://www.eaea.org/>
13. Інформаційний сайт American Association for Adult and Continuing Education (AAACE): <http://www.aaace.org/>
14. Інформаційний сайт European Society of Research on the Education of Adults (ESREA): <http://www.esrea.org/?l=en>
15. Інформаційний сайт Danish Adult Education Association: <http://www.daea.dk/>